

De senectute

<https://hdl.handle.net/1874/342812>

Trinity of Connecticut

ut videretur frabur. Diapylus ad pumio vobis dicitur erat dicitur qd dicitur
quonia substa^a aia abspita dicitur qd sub debitoribz r ditoribz q

M. T. Ciceronis Cato maior vel de Senectute ad Titum Pomponium Atticum.

re equitibz dicitur
dulcoris misericord
temporata
re ratione and qd
facile deoqui

Prefatio.

^{admirato zeluo aia}
Tire si quid ego adinto curā velenasso ^{Quē} nūcte
coquit. z stat sub pectore fixa. Et q̄ de p̄mens. ec

lenare ē aliquod
daluū tollere tran
supra ē. dicitur aut
to vt v̄ḡ h̄q
dicit actia lenari
v̄m̄ola pramq
v̄m̄ict

quid erit p̄cij. Licet em̄ v̄slibz iisdem mihi affari te
Attice q̄bz affat flāminiu ille vir haud magna cū re

impari atz dicitur nō
tutq̄ v̄t c̄ f̄uat
q̄ d̄m̄q̄ d̄ d̄ ut
m̄at et q̄ v̄t d̄
acq̄p̄ am̄ d̄ d̄
p̄f̄m̄t am̄m̄ d̄
p̄q̄m̄ d̄m̄t p̄z

sz fide pl̄n̄. q̄q̄z certe scio nō vt flāminiu sollicita
ri te Attice sic noctesqz diesqz Flouī ei moderatōem aīmi cui

q̄ d̄m̄t v̄t d̄
v̄t d̄m̄t v̄t d̄
v̄t d̄m̄t v̄t d̄
v̄t d̄m̄t v̄t d̄
v̄t d̄m̄t v̄t d̄
v̄t d̄m̄t v̄t d̄

et eq̄rate. Leqz nō cognomē solū Athenis deportasse sz hūa
nitate z prudētia itelligo Et tñ susp̄scor iisdē rebz te. quibz me

ip̄m iterū grau^{is} p̄moueri. quaz p̄solatio z maior ē. z in ali
ud rps differēda. Nūc at mihi visum ē de senectute aliq̄d ad

te scribere. h̄ em̄ onere qd mihi tecū cōe ē. aut iam v̄r̄gētis. aut
certe aduētāris senectutis. z te z me ip̄m leuari volo. Et si te q̄

dē id modeste ac sapiēter sicut oīa z ferre z latuz eē certe scio.
Sz mihi cū de senectute aliq̄d vellē scribere tu occurrebas di

gn̄ eo munere. q̄ vterqz nr̄m cōiter vteret. Mihi q̄dē ita iucū
da huius libri cōfectio fuit. vt nō modo omnes absterferit se

nectutis molestias. sed effecerit mollem etiam z iucundam se
nectutem. Nūc q̄z igit̄ satis laudari digne poterit philosophia

cui qui pareat. omne tempus gratis sine molestia non possit
degere. Sed de ceteris z diximus multa. z sepe dicem^{us} Dūc

vero librum de senectute ad te misimus. Omnem autem ser
monem tribuimus non Tithono vt Aristarchus. ne parum

esset auctoritatis i fabula. sz. D. Catonē seni q̄ maiorē aucto
ritatē haberet orō. Apud quē L. dū z Scipionē fecim^{us} admi
rātes. q̄ is tā facile senectutē ferret. ijsqz eum respōdētē. qui se

Optimū fuit lan
tūto n̄q̄z tūto
p̄lūḡ cap

eruditius videbitur disputare. q̄ cōsuevit ipse in suis libris.
attribui gr̄cis lris quarum cōstat eū p̄studiosum fuisse in se/
nectute sed q̄d opus est plura. Jā em̄ ipsi? Latois sermo ex
plicabit nostrā omnem de senectute sententiā.

Dialogus. P. Scipio. L. Lelio et Lato interlocutores.

Epe numero mirari soleo cū hoc. L. Lelio. tum cetera
rū rerū tuā excellentem. D. Lato p̄fectāq; sapientiam
tamē vel maxie q; senectutē tuā nūc q; tibi graue esse fenserim
Que p̄teritq; senibo sic odiosa est. vt onus se q̄na graui? dicāt
sustinere Lato. Rem haud sane Scipio et Lelio difficilē admi
rari videmini. Quib; em̄ nihil opus est in ipsis ad bñ beatēq;
viuendū. ijs oīs grauis est etas. Qui autē oīa bona a se ipsis pe
dunt. ijs nihil potest malū videri q̄d naturē necessitas afferat
Quo in genere in p̄mis est senect? q; vt adipiscatur oēs optāt
tandē accusant adeptā. tanta est incōstātia: stulticia atq; puer
sitas. Obrepe autē tā citius q; putassent. Primum q; coegit
eos fallum putare. Qui em̄ citi? adoleſcētiē senect? q; puericiē
adoleſcētia obreperit. Deū q; min? grauis eēt ijs senectus. si oc
tingētēsimū annū agerēt q; octogesimū. Pr̄terita tm̄ etas q;
uis lōga cū effluxisset. nulla cōsolatōe p̄mulcere posset stultaz
senectutē. quocirca si sapientiā meā admirari soletis. q; vtinas
digna esset opinione vr̄a nostrōq; cognomiē. in hoc sum? sapi
entes q; naturā optimā ducē tanq; deū seq̄mur. eiq; parem?
a qua nō verisile est cū ceterē ptes etatis bene descriptē sint ex
tremū actū tanq; ab inerti poeta eē neglectū. Sed tm̄ necesse
fuit esse aliq̄d extremū. et tanq; in arbor; baccis terreq; frugi/
bus maturitate tēpestiua quasi victū et caducū q̄d ferendū ē
mollit̄ sapiētī. Quid ei est aliud gigantū more bellare cū dijs
nisi naturē repugnare. Lelio? Atq; Lato gratissimū nobis: vt
etiā p̄ Scipione polliceat feceris si qm̄ volumus et spamus

tra c̄ uos
quib; videtur
in ipso ratur
his q; p̄terit
p̄ obrepe 2 q̄
tuenire b̄ c̄ p̄

quidez senes fieri an multo a te didicerimus. quibo facillime
 rationibus ingrauescentē etatē possimus ferre. Lato. Faciaz
 Leli. p̄ferim si vtriq; vestz gratū: vt dicis. futurz est Scipio
 Uouimus sane nisi molestū est. Lato tanq; aliqūā viā longā
 cōfeceris. q̄ nobis q̄q; ingrediendū sit istuc q̄ puenisti vide q̄
 le sit. Lato. Faciā vt potero Leli. Sepe em̄ interfui quzrelis
 meozū equaliū. pares aut̄ cū paribz veteri puerbio facillime
 cōgregant: q̄ Lato Salinator. q̄ Sp. Albin^o hoies consula
 res nostri fere q̄les deplorare solebāt. Tum q̄ voluptatibz ca
 rerēt. sine quibz vitā nullā putarēt. tum q̄ spernerēt ab ijs a
 quibz eēt colli soliti. Qui mihi non videbātur accusare id qd
 eēt accusandū Nā si culpa senectutis accideret eadē mihi vsu
 euenirēt reliq; oibz maioribz natu. quoz ego multoz cog
 noui senectutē sine q̄rela. q̄ se libidinū vinculis laxatos eē nō
 moleste ferrēt. nec a suis despicerent. sed oim̄ istiusmodi q̄rela
 rū in moribz ē culpa nō etate. Moderati em̄ z nō difficiles se
 nes nec nō inhūani tolerabilē agūt senectutē. Importunitas
 aut̄ z inhūanitas om̄i grati molesta ē. Leli^o Est vt dicis Lato
 Sed fortasse dixerit q̄ sp̄ia tibi. ppter opes z copias z dignita
 tē tuā tolerabilē senectutē videri. Idē aut̄ nō posse multis cō
 tingere Lato Est istud qdē Leli aliqd. s; neq; in isto sunt oīa
 vt Themistocle ferūt Seriphio cuidā in surgio r̄disse. cū il
 le dixisset nō cū sua s; patrię glā splendorē assecutū nō hercle
 inq̄t. si ego Seriphio^o eēm ignobilis. nec si tu Atheniēsis esses
 clarus vnq; fuisses. Qd eodē mō de senectute p̄t dia Nec em̄
 in lumina inopia leuis eē senect^o p̄t. ne sapienti in summa cog
 pia nō grauis. Aprissima oīno sunt Scipio z Leli arma sen
 nectutis artes exercitatioesq; vtutū. q̄ in oi etate. culte quū mul
 tū diuq; vixeris. mirificos afferūt fruct^o. nō solū qz nūq; dese
 runt. ne in extremo quidē tempe etatis. q̄q; id maximum est.
 p̄s patella penula habet olla vca in summa

vt arma nō p̄t
 in summa cog
 pia nō grauis
 Aprissima oīno
 sunt Scipio z
 Leli arma sen
 nectutis artes
 exercitatioesq;
 vtutū. q̄ in oi
 etate. culte quū
 multū diuq; v
 xeris. mirificos
 afferūt fruct^o.
 nō solū qz nūq;
 deserunt. ne in
 extremo quidē
 tempe etatis.
 q̄q; id maximum
 est.

penula
 patella
 olla
 vca
 in summa

patella penula
 habet olla vca
 in summa

^{no definit}
 veruetia qz cōsciētia bñ actē vite multozūqz bñfactorū recoꝝ
 batio incūdiſſima ē. Ego qdē Qu. maximū cū q̄ tarentū receꝝ
 pit. adolescēs ita delexi senē vt equalē. Erat em̄ in illo viro co
 mitatē gravitas p̄dita nec senect̄ mores mutauerat. q̄qz euz
 colere cepi nō admodū grande natu. s; tū iā gr̄ate p̄uctū. An
 no em̄ postq̄ p̄mū cōsul fuerat ego natus sum. Cūqz eo q̄rtū
 cōsule adolescētul̄ miles p̄fect̄ sum ad capuā. Quitoqz āno
 post ad tarentū q̄stor deīn̄ edilis. q̄driēto post fact̄ sum p̄oz
 quē mgrātū gessi. cōsulib; Tuditano z Lethego. tum q̄dem
 ille admodū senex suasor legis Lintie de donis z munerib; fu
 it Dic z bella gerebat: vt adolescētul̄ cū plane gr̄adis esset. z
 Hannibalē inuenit̄ exultantē patiētia sua mollebat De q̄ p̄
 clare familiaris noster Ennius. Unus hō nobis cūctādo re
 stituit rē Nō ponebat em̄ rumores añ salutē Ergo postq̄ ma
 gisqz viri nūc gl̄a claret. Tarentū p̄o q̄ vigilātia. quo consilio
 recepit. Cū qdē me audiēte Salinatori q̄ amisso oppido fuge
 rat in arcē gloriāti atqz ita dicēti. Dea opa Qu. Fabi Taren
 tū recepisti. certe inq̄t ridēs nā nisi tu amississes. nūqz recepissē
 Nec p̄o in armis p̄stātor q̄ in toga q̄ p̄sul itez Sp. Carul
 lio collega q̄scēte L. Flāminio tribuno plebis quoad potuit
 restitit. agz picnū z gallicū viritū p̄tra senat̄ auctoritatē diuī
 dēti. Augurqz cū eēt dicere ausus ē optimis auspicijs ea geri
 que p̄reip. salute fierēt. q̄ cōtra rēp. ferrent cōtra auspicia ferri
 multa p̄clara in eo viro p̄gnoui. s; nihil ē admirabilī q̄ quō
 ille mortē marci filij tulit clari viri z p̄sularis. est in manib; vi
 ri laudatio. q̄ cū legim̄ quē philosophū nō contēnim̄. Nec
 vero in luce mō atqz in oculis ciuiū magn̄ z int̄ domiqz p̄stā
 tior. Qui sermo. Quē p̄cepta. Quāta noticia antiq̄tatis Quē
 sciētia iuris augurādi. multē etiā vt in hoīe romano lr̄e oīa me
 moria tenebat. nō domestica solū. s; etiā externa bella. Cuius

in nota erat Dig
 la d. d. d. d.

caput d. d.
 f. v. d. d.
 d. d. d. d.

sermone ita cupide fruebar. quasi iam diuinare id quod euenit. illo
 extincto fore vni discere nemine. Quorsum igitur tam multa de ma-
 ximo. quod profecto videtis nefas esse dictu mihi etiam fuisse tale senec-
 tutem. Flectunt omnes potuisse Scipiones aut maximi: ut virium
 expugnationes: ut pedestres nauales re pugnas: ut bella a se
 gesta triumphosque recordentur. est enim genere et pure et eleganter acteg-
 tatis placida ac leuis senectus. qualem accepimus Platonis. qui vno
 et octogesimo anno scribens mortuus est. Quale socratis qui cum
 brum qui panathenae in scribit. quarto et nonagesimo anno scri-
 psisse dicitur. vixitque in quinquaginta postea. Cuius magister Leontinus Boz-
 gias centum et septem compleuit annos. Neque unquam in suo studio at-
 que ope cessauit. Qui cum ex eo quereret. cur tam diu vellet esse in vita
 nihil habeo inquit quod incusem senectutem. perclarum responsum et do-
 cto homine dignum. Sua enim vitia insipientes et suam culpam in senec-
 tutem conferunt. quod non faciebat is. cuius modo mentionem fecit
 Ennius. Sicut fortis equus spacio qui forte summo. Vicit
 olympia. nunc senio confectus quiescit. Equi fortis et victoris se-
 nectuti comparat suam. quem quidem potestis memisse potestis Anno ei
 vnde nicesimo post eius mortem hi philosophi. L. Flaminius et D.
 Attilius fecerunt. Ille autem Scipione et Philippo inter philosophos mor-
 tuus est. Cum ego quidem quinquageset et sex annos natus legem voconiam vol-
 uerit magna et bonis lateribus suasisset annos septuaginta natus
 tot ei vixit Ennius. ita ferebat duo quae maxima putantur onera. pau-
 pertas et senectus: ut eis penitus delectari videtur. Etiam cum comple-
 torum aetate. quattuor causas reperio cur senectus misera videatur. vna quae
 auocatur a rebus gerendis. altera quae corporis faciat infirmum. tertia quae
 praeniet omnibus fere voluptatibus. quarta quae haud procul absit a mor-
 te. Earum si placeat causa quae quaeque valeat. quantumque iusta sit
 vnaquaeque videatur. A rebus gerendis senectus abstrahit. Quibus An-
 nis qui gerunt iuuetute et viribus. Nullae ne igitur res seniles sunt. qui

Handwritten marginal notes in Latin:
 ... diuinare id quod euenit ...
 ... Scipiones aut maximi ...
 ... Platonis ...
 ... socratis ...
 ... Ennius ...
 ... L. Flaminius et D. Attilius ...
 ... Ennius ...
 ... res seniles sunt ...

Handwritten marginal notes on the left side:
 ...
 ...
 ...

rum me cōsule creatus esset. Num igit si ad cētēsimū annū vi
 xisset senectutis eū suę peniteret. Nec em̄ excusatōe. nec saltu
 nec em̄ in^hastis. aut comin^o gladijs vteret. s; p̄silio. rōe. snia.
 Quē nisi eēt in senib; nō solū p̄siliū maiores nri appellassent
 senatū. Apud lacedemonios q̄dem ij q̄ amplissimū migrātus
 gerūt. vt sunt. sic etiā appellant senes. q̄ si legere z audire voles
 tis eterna. maxias respu. p̄ adolecētulos labefactatas. a seni
 bus sustētatā repietis. Lato q̄ vestrā rep. amisistis tā cito. sic
 em̄ p̄cunctant; vt in Ennii lib; n̄ detur z alia. z hec in p̄mis
 Pronemebat oratores noui stulti adolecētuli. Temeritas ē
 videlicet florētis etatis. p̄rudētia senectutis. Lati. Et memo
 ria minuit. Lato. Lredo. nisi exerceas eam. aut etiā si sis natu
 ra tardior. Themistocles oim̄ ciuū noia p̄ceperat. Num igit
 tur censetis eū cū etate p̄cessisset. q̄ Aristides esset h̄simachus
 salutare solitum. E q̄dem nō modo eos noui q̄ sunt. sed eorū
 patres etiā z auos. Nec sepulchra legens vereor. qd̄ aiūt. ne
 perdā memoria. Dis em̄ iplis legendis redeo in memoriā
 mortuorū. Nec vero quēq̄ senum audiui oblitum. quo loco
 thesaurū obruisset: oia quę curat meminērūt vadimonia cō
 stituta. q̄ sibi q̄bus ipsi debeāt. Quid iuriscōsulci. Quid pōti
 fices. Quid augures. Quid philosophi senes. q̄ multa memi
 nerūt. manēt ingenia senib;. mō p̄maneat studiū z industria
 nec ea solū in diaris z honoratis viris: sed in vita etiā puata z
 quieta. Sophocles ad summā senectutē tragedias fecit. q̄ p̄
 pter studiū cū rē familiarē negligere videret. a filijs in iudiciū
 vocat^o est: vt quēadmodū nrō more male rē gerētib; patrijs
 bonis interdici solet. sic illū q̄si desipientē a re familiari remo
 uerēt iudices. tum senex d̄r eā fabulā q̄ in manib; habebat. z h̄c
 proxime scripserat Oedipū colonēū recitasse iudicib;. q̄sisse
 q̄ num illud carnē desipientis videret quo recitato sententijs.
 ut scilicet valens lib; de mus q̄ tragediā quā d̄r p̄r d̄r catomina
 misit ad vidēdū p̄mōrū ad d̄r anapil catomina p̄mōrū
 ceptatā m̄llicet vidētū fuisse q̄ p̄ d̄r p̄mōrū effretor
 quo audito p̄gandio repram̄

Iudicū est liberatus. Num igitur hūc. Num Hesiodū. Num
Simonidē. Num Stesichorū. Num quos aī dīxi Socratem
Borgia. nū Homerū. Num phoz pncipes. Pythagorā Demo
critū. nū Platonē. nū Socratē. nū postea Zenonē Cleantem
aut eū quē vos etiā romę vidistis Diogenē st oiciū. coegit in su
is studijs obmutescere senectus. An nō in oīb; his studioz agi
tatio vite equalis fuit. Age ista diuina studia omittam? possū
noīare ex agro sabīno rusticos vicinos? z familiares meos. q; /
bus absentib; nunq; fere vlla in agro maiora opa fiūt. nō serē
dis. nō pncipiēdis fructib;. nō cōdendis. q; in illis hoc min?
mirū. Nemo em̄ est tā senex. q; se annū non putet posse viuere.
Sed iūdem laborant in eis q; sciūt nihil ad se omnino p̄tinere
Serūt arbores q; alteri sēculo p̄sint: vt ait Statius noster in
Syrphobis. nec s; dubitat agricola. q;uis senex q;renti cui
serat m̄dere dīs imortalib; q; me nō accipet tantūmō a maioz
ribus voluerūt. sed etiā posteris tradere Meli? Cecilius de
sene alteri sēculo p̄spiciente illud idē Lelius Edopol senectus.
si nihil q;c; aliud vitij apporet secū cū aduenerit vnū id satis
est q; diu viuendo multa q; nō vult videt. Lato. Et multa for
tasse que vult atq; ea quidē que nō iuste sepe etiā adolescentia
incurrit. Illud vero idē Cecili? vitiosus Leli? Tum etiā in se
necta hoc reputo miserrimū sentire. ea etate eē odiosum. vt em̄
adolescētib; bona indole p̄ditis sapiētes senes delectant. leui
oz; fit eoz; senectus. q; a iuuetute colunt z diligūtur. sic adole
scētes senū p̄ceptis gaudēt q; ad p̄tū studia ducūtur. Nec
min? intelligo me vobis q; vos mihi eē iucūdos S; videtis
vt senectus nō mō lāguida atq; iners nō sit. verū etiā sit oposa. z
semp agēs aliqd z molēs. tale scz quale cuiusq; studiū in supi
ore vita fuit. Quid q; etiā addiscūt aliqd: vt solus in p̄sib; glo
riantē vidim?. q; se quotidie aliqd addiscētē senē fieri dicit:

6
vt ego feci. qui græca oīrās senex didici. Quas quidē sic auide
arripui. q̄si diurnā sitim explere cupiēs. vt ea ipsa mihi no-
ta eēt. p̄ q̄b̄o menūc exēpl̄ vti videtis. Qd̄ cū fecisse Socratē
in fidib̄o audire. vellē eādē r̄ illud. discēbāt em̄ fidib̄o antiq̄. s̄
in lris certe elaboraui. Nec nūc quidē vires d̄ desidero adolescē-
tis. is em̄ loc⁹ erat alter d̄ vitij̄s senectutis. nō pl⁹ q̄s adolescēs
enā vires tauri aut elephātis desiderabā. Qd̄ ei hoi naturalr
insitū ē eo vti decet. r̄ q̄cqd̄ agas agere p̄ virib̄o. Quē ei vox p̄t
esse contēptior q̄s *Dilonis* *Lrotomate*. q̄ cū senex eēt iā athle-
tasq̄ sei curriculo exercētes videret. aspexisse lacertos suos d̄
sillachz ymāsq̄ dixisse. Et hi q̄dē iā mortui sunt. nō hō tā isti q̄-
tu ipse nugator. neq̄ em̄ ex te vnq̄s es nobilitat⁹. s̄ ex laterib̄o r̄
lacertis tuis. *Nihil* *seru* *emili* *tale*. nihil multis ānis aū *Ti.*
*Lozūcani*⁹. nihil mō. *P.* *Crassusa* q̄b̄o iura ciuib̄o p̄scribebā
tur. quoz vsq̄ ad extremū sp̄m̄. p̄uēta ē p̄rudētia *Orator* me
tuo ne lāguēscat senectute. Est em̄ mun⁹ ei⁹ nō ingenij̄ solū. s̄
latez enā r̄ viriū. *D*ino canoz illud in voce splēdescit. etiā ne
scio q̄ pacto in senectute qd̄ eādē nō amisi adhuc. r̄ tñ videtis
annos meos. Sed tñ decor⁹ est sermo senis. q̄et⁹. r̄ remissus.
facitq̄ p̄sepe ip̄a sibi audientiā diferti senis cōpta orō r̄ mitis
Qd̄ si exēq̄ nequeas: possis tñ *Scipioni* p̄cipere *Legio* *Quid*
em̄ est incūdius senectute stipata studijs iuētutis. An ne eas
quidē res senectuti relinq̄mus. vt adolescētulos doceat: insti-
tuat. ad oē officij̄ mun⁹ instruat. Quo quidē ope qd̄ pōt esse p̄
clarus. *S*ibi hō *L.* *r.* *P.* *Scipiones* r̄ aui tui duo. *Emili*
et. *P.* *A*p̄ozican⁹ comitatu nobilitū iuuenū fortunati videbāz
tur. Nec vlli bonaz artij̄ magistri nō beati putādi q̄uis p̄se
nuerint vires. atq̄ defecerint. r̄ si ista ipsa defectio viriū adol-
lescētiē virij̄s efficiēt sepi⁹ q̄s senectutis. *L*ibidinosa em̄ r̄ in-
tempata adolescētia effertū corp⁹ tradit senectuti. *L*yus qui

dem apud Xenophonē eo sermone quē moziēs habuit cū ad
modū senex eēt negat se vnq̄ sensisse senectutē suā imbecillioꝝ
rem factā q̄ adolescentia fuisse. Ego. **L.** Detellū nemini pu
er. q̄ cū quadriēnio post altez p̄sulatū p̄tifer maxim⁹ factus
esset. viginti ⁊ duos annos ei sacerdotio p̄fuit. ita bonis viri
bus esse in extrema tpe etatis vt adolescentiā nō req̄reret. Nil
neccesse est de me ipso dicere mihi. q̄q̄ est id q̄ dez senile. etati q̄
nrē concedit. Videtis ne vt apud Homer⁹ sepissime Nestor
de p̄tutibz suis p̄dicet Tercia em̄ iā etatē hoīm vixerat nec e
rat ei verendū ne p̄a de se p̄dicās. nimis videret aut insolens.
aut loquax. Item vt ait Homer⁹. ex eius lingua melle dulcior
fluebat orō. q̄ ad suauitatē nullis egebat corpis viribz. ⁊ tū il
le dur⁹ grecie nūq̄ optat: vt Aiācis similes decē habeat. At vt
Nestori q̄nq̄. Qd si acciderit nō dubitat. q̄n breui Troia sit
peritura. S; redeo ad me Quartū annū ago ⁊ octogesimum
Equidē posse vellē idē glari qd Ly⁹. s; tū h̄ queo dicere. nō
me q̄dem his eē viribz. q̄bz aut miles punico bello. aut q̄stor
in eodē bello. aut cōsul in hispania fueri aut quadriēnio post
tribun⁹ militaris depugnaui apud Thermophylas. **B.** At
tilio. **L.** Laone cōsulibz. S; tū vt vos videtis non plane me
enaruauit nō afflictit senect⁹. non curia vires meas desiderat.
nō rostra. nō amici. nō cliētes. nō hospites. Nec em̄ vnq̄ sum
offensus illi veteri laudatoq; puerbio qd monet mature fieri
senē. si diu velis eē senex. Ego p̄o me min⁹ diu senē eē mallē. q̄
esse senē aū q̄ eēm. Itaq; nemo adhuc cōuenire me valuit q̄n
fuerim occupat⁹. At min⁹ habeo viriuz q̄ vūm vteruis. Nec
vos quidē. **L.** Pontij Lēturionis vires habetis Num idcir
co ille ē p̄stantior vobis Moderatio mō viriū absit. **Tm̄** q̄stū
quisq; p̄ntat. Nec ille magno desiderio tenebat viriū. Olim
p̄p̄ stadiū ingressus eē. **Dilo** d; cū humeris sustineret bonē

vinū. Igitur has corporis an' pythagorę tibi malis vires inge-
nū dari. Deniq; isto bono vtare. dū adsit. cuz absit nereq; tras
nisi forte adoleſcētes puericiā paululū etate pgressi adoleſcen-
tiā debeāt req; rere. Rursus est certus etatis z via vna naturę.
eaq; simplex. suaq; cuiq; parti tēpestiuitas est data. Ut em̄ in
firmitas pueroz. z ferocitas iuuenū. z grauitas iam cōstātis
etatis sic senectutis maturitas naturale quiddā habet. quod
suo tempore p̄cipi debeat. Arbitroz te audire Scipio hospes
tuus Dassinilla q̄ faciat hodie nonaginta annos natus. cuz
ingressus iter pedibus sit. in equū omnino nō ascēdere. cum e-
quum ex equo nō descēdere. nullo imbre. nullo frigore addu-
ci: vt capite operto sit. summa in eo esse corporis siccitate Itaq;
exequi oīa regis officia z munera. Potest igit exercitatio z tē-
perātia etiā in senectute cōseruare aliquid p̄stini roboris. Nō
sunt in senectute vires. nec postulātur quidē vires a senectute
Ergo z legib; z institutis vacat etas nrā munerib; ijs q̄ p̄nt
sine virib; sustineri. Itaq; nō modo qd nō possumus. sed nec
quantū possumus quidē cogimur Lelius At ita multi sunt
imbecilles senes: vt nullū officij aut om̄ino vitę munus exeq;
possint. At id q̄dem nō p̄rium senectutis est vitij. sed cōe va-
litudinis. Quā fuit imbecillis. P. Aphricani filius is qui te
adoptauit q̄ tenui aut nulla potius valitudine. Quod nisi ita
fuisset alterum ille extitisset lumen ciuitatis. Ad paternā em̄
magnitudinē animi doctrina vberior accesserat. Quid mirū
igitur in senibus. si infirmi sunt aliquando. cum ne id quidez
adolescentes effugere possint. Resistendum Leli z Scipio
senectuti est z eius vitia diligentia cōpensanda sunt. Pugnā-
dam ratio valitudinis. vtendum exercitationibus modicis.
tantum cibi z potionis adhibendum vt reficiantur vires nō

opprimantur. Nec vero corpori soli subueniendū est. sed et
am mētē. atq; aīo multo magis. Nāq; hęc quoq; nisi. tāq; lu
mini oleū istilles extinguunt in senectute. Et corpa q̄dē de fa
tigatōe et exercitatōe igravescūt. aīmi at se exercēdo leuantur.
Nāq; ait *Lecili^o comic^o* stultos senes. hos significat credu
les. obliuiosos. dissolutos. q̄ vitia sunt nō senectutis. s; iertis
ignauę. somniculose. senectutis. Ut *petulātia*: vt libido ma
gis *adolecētū* q̄ senū. nec tñ oīm *adolecētū*. s; nō pbatoruz
sic ista senilis stulticia q̄ deliratio appellari solet. senū leuiū est
nō alioꝝ. Quattuor robustos filios; et filios quinq;. tantā do
mū. tātas diētelas. *Appi^o* regebat et senex et *ccc^o*. Intentuz em̄
aīm tāq; arcū habebat. nec lāguescēs succumbebat senecturi.
Tenebat nō mō auctoritatē. s; etiā imperiū in suos. *Detue*
bāt eū serui. verebantur liberi. *chaz*. oēs habebāt. vigebat in ea
domo patri^o mos et disciplina. Ita em̄ senect^o honesta ē si. seip
sa defendat. si ius suū retinet. si nemi mācipata ē. si vsq; ad ex
tremū spm̄ dñat in suos: Ut em̄ *adolecētē* in q̄ senile aliqd
sic senē in q̄ *adolecētis* ē aliqd laudam^o. qd si sequit corpe se
nex eē poterit. aīo nūq; erit *Septim^o* mihi originū liber est in
manib; *Dia* antiq̄tatis monumēta colligio. causaz. illustriū
quascūq; defendi nūc q̄ maxie cōficio orōes. *Jus auguz*. pō
tificū. ciuile tracto. multū etiā lr̄is grecis vtoꝝ. *Pythagoreoz*.
q; more exercēde memorie grā. qd q; die dixerī. audiuērī. e;
gerim cōmemoro vespi. Hęc sunt exercitatōes igenū. hęc curri
cula mētis. In his desudās atq; elaborās corpis vires nō de
sideo magnope adsum amicis veio in senatū frequēs vltroq;
affero res multū et diu cogitatas. easq; tueor aīmi nō corpis
vunib;. Quę si seq̄ nequire tñ me lectul^o oblectaret ea ipsa co
gitantē. q̄ iā agerē nō possem. S; vt possit facit acta vita *Sp*
em̄ in his studiis laboribusq; viuētī nō intelligit qñ obrepit

senectus. Ita sensim sine sensu etas senescit. nec subito fragilē.
sed diurnitate extinguit. ¶ Sequitur tercia vituperatio senec-
tutis q̄ eā carere dicitur voluptatibz. O p̄clarū munus etatis
siquidem id aufert nobis quod est in adolescentia viciosissi-
mum. Accipite em̄ optimi adolescentes veterē orōem Archi-
te tarētini magni in primis z p̄clari viri q̄ mihi tradita est cui
essem adolescēs tarēti cū. Q. Dapio Nullā capitaliorē pestē
q̄ corpis voluptatē hoibus dicebat a natura datā. Cui⁹ vo-
luptatis auidē libidines temere z effrenate ad potiundū inci-
tarētur. Hinc patrię p̄ditōes. hinc rerū publicarū euersiones
hinc cū hostibz claudēstina colloq̄a nasci dicebat. Nullū de-
niqz scelus. nullū magnū facinus esse. ad qd̄ suscipiendū nō li-
bido voluptatis impelleret. Stupra vero z adulteria z om̄e
tale flagitiū nullis alijs illecebris excitari nisi voluptate. Cū
qz hoi sine natura siue q̄s deus nihil mēte p̄stabilius dedisset
huic diuino muneri ac dono nihil tam esse inimicū q̄ volup-
tatē. Nec em̄ libidie dñante temperatię locus esse oīno. nec in
voluptatis regno p̄tutē posse cōsistere. Qd̄ quo magis intelli-
gi posset fingere aīo aliquē iubebat tāta incitatum voluptate
corpis. q̄ta p̄cipi posset maxia. Nem̄ censebat fore dubium
quin tā diu dū ita gaudet. nihil agitare mēte. nihil rōe. nihil co-
gitatōe cōseq̄ posset. Quocirca nihil tā detestabile tāqz pestife-
rū q̄ voluptas. Siquidē ea cū maior eēt atqz lōgior. oē aīmi
lumē extingueret. Hęc cū. L. Pontio samnite p̄cōqz ei⁹ a quo
in caudino p̄lio. P. Posthum⁹ z. L. Veturi⁹ cōsules supati
sunt locutū Architā. Nearchus tarentin⁹ hospes noster. q̄ in
amicicia p̄li romani p̄manserat. se a maioribz natu accepisse
dicebat. cū q̄dem ei sermoni interfuisset Plato atheniēsis quē
tarentū veisse. L. Emilo Appio Claudio p̄sulibz repio Quoz
sum hęc: vt intelligatis si voluptatē aspernari ratione z sapij

entia non possumus. magnam habendam senectuti gratiam
que efficeret vt non liberet quod non oporteret. Impedit em̄
consilium voluptas. rationi inimica. ac mentis. vt ita dicam.
perstringit oculos. nec habet vllū cum virtute commercium
Inuitus quidem feci vt fortissimi viri. **L. Flāminij** fratrem.
L. Frāminium a senatu eijcerem septem annis postq̄ consul
fauisset. Sed notādum libidinem putauī. Ille em̄ cum esset cō
sul in Gallia exhortatus est in cōuiuio a scorto: vt securi feris
ret aliquem eorū qui in vinculis essent damnati rei capitalis
hic Tito fratre suo censore qui proximus ante me fuerat elap
sus est. **V**bi vero **L. Flacco** ne vtiq̄ probari potuit tam fla
gitiosa et tam perditā libido. que cū probro p̄uato cōiungeret
imperij dedecus. Sepe a maioribus natu audiui. q̄ se porro
pueros a senibus audiuisse dicebat mirari solitū. **L. Fabrici**
um q̄ cum apud regē **Pyrhū** legatus esset. audisset a **Thes**
salo ciue Athenis quendam esse. q̄ se sapientem. p̄fiteretur. eū
q̄ dicere oīa que faceremus ad voluptatem esse referēda. Quō
ex eo audientes **Danium Lurium** et **L. Coruncanium** op
tate solitos. vt id sām̄stibus ipsiq̄ **Pyrho** persuaderetur
quo facilius. vinci possent. cum se voluptatibus dedissent.
Vixerat **Danius Lurius** cum. **P. Decio**. qui quinquēnio
ante eum cōsulem se pro repu. quarto consulato deuouerat.
Florat eundem **Fabricius** noxat **Coruncanius**. q̄ tum ex sua
vita. tum ex eius quaz dico. **P. Decij** facto iudicabant esse ali
quid profecto natura pulchrū atq̄ p̄clarum quod sua sponte
peteret. qd̄ q̄ sp̄reta et cōtemp̄ta voluptate optimus quisq̄ se
queretur. Quorsum igitur tam multa de voluptate: quia nō
modo vituperatio nulla. sed etiam summa laus senectutis est
q̄ ea voluptates nullas magnopere desiderat. **L**aret epulis.
extractisq̄ menses et frequētibus poculis. **L**aret ergo violen

9
tia. cruditate. et infomnijs. Sed si aliquid dandum est voluptati. quoniam eis blanditijs non facile obsistimus. diuinus ei Plato escam malorum voluptatem appellat. quod ea videlicet homines capiunt. ut hamo pisces. quosquod immoderatis epulis careat se necrus. modicis conuiujs tamen potest delectari. L. Duellius Marci filium quod penos primas classe denicerat redeunte a cagna senem sepe videbam puer. delectabatur crebro funali et tibicine que sibi nullo exemplo puatus sumpserat. tantum licet dabat gloria. Sed quid ego alios: ad meipsum iam reuertar. Primum habui semper sodales. Sodalitas autem me questore constituta sunt sacris ideis magne matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus omnino modice. Sed erat quodam feruo et etatis. qua progrediente omnia fiunt etiam indies mitiora. Neque enim ipsorum conuiuorum delectationem corporis voluptatibus magis quam ceterum amicorum et sermonibus metiebar. Bene enim maiores ac cubatione epularem amicorum. quod vite coniunctionem haberet conuiuium notiarunt melius quam greci. quod hoc idem tum compositionem. tum concinationem vocant: ut quod in eo genere minimum est. id maxime probare videantur. Ego vero propter sermonis delectationem tempestiuus conuiujs delector. nec cum equalibus solum qui pauci admodum restant. sed cum vestra etiam etate atque vobiscum. Habeo et senectuti magnam gratiam que mihi sermonis auiditatem auxit portionis et cibi sustulit. Quod si que etiam ista delectant. ne omnino bellum indurisse videar voluptati. cuius est etiam fortasse quidam naturalis modus. non intelligo ne in istis quodem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. De vero et magisteria delectant a maiorebus instituta. et in his sermo quod more maiorum a summo adhibetur magistro in poculo. et pocula sicut in Symposio Xenophontis est minuta atque rozantia et refrigeratio estate. et vicis/

fun aut fol. aut ignis hibernus q̄dem in fabinis etiā persequi
soleo. cōuiuuiumq; vicinorū quottidie cōpleo. q̄d ad multam
noctē q̄ maxie possumus vario sermone. pducimus. At non
est voluptatū tanta quasi titillatio in senibus credo. s; nec de/
sideratio q̄dem. Nihil aut molestū q̄d nō desideres. Bū So
phocles. cū ex eo q̄dam iam cōfecta etate q̄reret vteret ne rebo
veneris dñi meliora inquit. Libēter vero istinc: tanq; a dño
agresti ac furioso pfugi. Cupidis em̄ rerū taliū odiosuz z mo
lestū est fortasse carere. Satiatis p̄oz expletis iucūdius ē ca/
rere q̄ frui. Quāq; nō caret is q̄ nō desiderat. Ergo nō deside
rare dico eē iucūdius q̄ frui. q̄ si istis voluptatib; bona etas
fruitur libētius p̄mum puulis fruit̄ rebo vt diximus. deñ ijs
quibo senectus. si etiā nō abunde potit̄. nō oīno caret: vt turpi
one ambinio magis delectat̄. q̄ in p̄ma cauea spectat. delecta
tur tñ etiā q̄ in vltima. Sic adolescētia voluptates. p̄pe ita
ens magis letat̄ Sed delectat̄ etiā senectus. p̄cul eas spectās
tantū q̄stū sat est. At illa quāti sunt aīm tanq; emeritis stipen
dijs. libidīs. ambitōis. inimiciarū. cupiditatū oīm secū esse
secūq; vt dñi viuere. si p̄o habet aliqd tanq; pabulū studij atq;
doctrinē. nihil est ociosa senectute iucūdius. Hori videam⁹
in studio dimetiendi p̄ne celi atq; terre Ballum familiarē pa/
tris tui Scipio. quotiens illū lux noctu aliquid describere in
gressum. quotiens nox oppressit. cum cepisset mane. q̄ delecta
batur. cum defectiones solis z lune multo nobis ante p̄dice
ret. Quid in leuioribus studijs sed tamē acutis. q̄ gaudebat
bello suo punico Fleuius. q̄ truculento Plautus. q̄ Psen/
dulo. Vidi etiam senem Liuium. qui cum septem annos an
teq; ego natus sum fabulam docuisset Lethego Tuditanoq;
cōsulibus vsq; adolescentiam meam processit in etate Quid
de. P. Licinij Crassi z Pontificij z ciuilib; iuris studio loquar

15

Aut de huius. P. Scipionis qui his paucis diebus pontifex
maximus factus est. Atq̄ eos omnes quos cōmemoraui his
studijs flagrantes senes vidimus. V. vero Lethegum que
recte suadam medullam dixit Ennius. q̄sto studio exerceri in
dicendo videbamus etiā senem. Que sunt igitur epularum
aut ludorū. aut scortorū voluptates cum his voluptatibz cō
parandę. Atq̄ hęc q̄dem studia sunt doctrinę. que q̄dem pru/
dentibz & bene institutis pariter cū etate crescunt: vt honestus
illud Solonis est qd̄ ait versiculo quodā: vt ante dixi. senesce
re se multa in dies addiscentē qua voluptate animi nulla cer
te potest esse maior. Venio nūc ad voluptates agricolarū q̄
bus ego incredibiliter delector q̄ nec vlla impediunt senectus
te. & mihi ad sapiētis vitā proximē evidentē accedere. habēt em̄
rationē cū terra q̄ nunq̄ recusat impium. nec vnq̄ sine vsura
reddit qd̄ accepit. sed alias miore plerumq; maiore cum igno
re. q̄q̄ nō modo fructus q̄dem me. sed etiā ipsius terre vis et
natura delectat. q̄ cū gremio mollito ac subacto semē sparsus
excepit primum id occecatū cohibet. ex quo occecatio que
hoc effecit nominata est. Deinde tepefactum vapore & com
plexu suo diffundit elicit herbescentem ex eo viriditatem. q̄
nixa fibris stirpium sensim adolescit. culmoq; erecto genicu
lato vaginis iam quasi pubescens includitur. E quibus cum
emerferit. fundit frugem spice ordine structam. & contra auiū
minorum morsum munitur vallo aristarum. Quid ego vitū
fatus. ortus incrementa commemorē. Satiari delectatio
ne non possum: vt meę senectutis requiem oblectamentumq;
q; noscatis. Mitto em̄ vim ipsam oīm que generatur e terra.
que ex ficī tāculo grano: aut ex acino vinaceo. aut ex cętera
rum frugū. aut stirpiū minacissimis seminibus tantos truncos
ramosq; pcreet. maleoli: plante: sarmēta: vite: radice:

propagines: nōne ea efficiūt: vt quīs admiratōe delectēt. Uti
tis quę natura caduca est. z nisi fulta sit. ad terrā fertur. eadem
vt se erigat clauiculis suis quasi manibus quicquid ē nacta
cōplectitur. Quā serpentē multiplici lapsu z erratico ferro am
putans coercet ars agricolārū. ne siluescat sarmētis. z in oēs
partes nimia fundatur. Itaq; ineūte vere in ija q̄ relicta sunt
existit tanq; ad articulos sarmētorū ea quę gemma dī. a qua
oriens vna sese ostēdit. quę z succo terrę z calore sol' augetēs.
primo est pacerba gustuz. deīde maturata dulcescit. vestita q;̄
pampinis nec modico tpe caret. z nimfos solis defendit ardo
res. Qua qd pōt esse tum fructu letius. tum aspectu pulcri.
Luius qdem nō vtilitas me solū. vt ante dixi. sed etiam cultu
ra z ipsa natura delectat. Adminiculorū ordines capitū cōiu
gatio. religatio. pagatio. vitūq; sarmētorum ea q;̄ dixi alioz
amputatio. aliozū immissio. Quid ergo irrigationes. qd agri
fossiones. repastinatōesq; proferā. qbus fit multo terra fecun
dior. Quid de vtilitate loquar stercozādī Dixi in eo libro quē
de rebo rusticis scripsi: de qua doctus Hesiodus ne verbū qd
dem fecit. cum de cultura agri scriberet. At Homerus q̄ mul
tis: vt videtur. añ seculis fuit. Laertē lenientē desiderū quod
capiebat e filio. colētem agrum z eū stercozantē facit. Nec ve
ro segetibus solū z pratis z vineis z arbutis res rustice letę
sunt. Sed pomarijs etiam z hortis. tum pecudū pastu. z api
um examibus florū oīm varietate. Nec cōsitiones modo de
lectāt. sed etiā insitiones. qbus nihil inuenit agricula sollerti.
Possum per se q̄ multa oblectamēta rerū rusticarū. sed ea ip̄a
quę dixi sentio fuisse longiora. Ignoscetis aut. nā z studio rez
rusticarū puctus sum. z senectus est natura loquacior: ne ab
omnib; eā vitijs videar vindicare. Ergo in hac vita. **D.** Lu
rius cū de samnitib; triūphasset de Pyrho cōsumpsit extres

mū tps etatis. Lulius quidē villam ego cōtemplās. abest em̄
nō lōge a me. admirari satis nō possum. vel ipsi⁹ hoīs cōtinē-
tiam vel tpm disciplinā. Lurio ad focū sedēti. magnū auri pō-
dus samnites cū attulissent. repudiati ab eo sunt. Nō em̄ au-
rū habere p̄claz. sibi videri dixit. sed eis q̄ haberēt auz. impa-
re poterat ne tant⁹ anim⁹ nō iucundā habere senectutē. Sed
veio ad agricolas ne a me ipso recedā. In agris erāt tum sena-
tores. id ē senes. Si q̄dem. L. q̄nto cincinnato in agro arāti nū-
ciatū est cū dictatore ēē factū. cui⁹ dictatoris iussu. L. Serui-
lius hala. Sp. meliū regnū appetentē z occupare volentē in-
teremit. A villa in senatū accersebātur z Luri⁹ z ceteri senes.
Ex quo q̄ eos accersebāt: viatores nomiati sunt. Num igitur
eorū senectus miserabilis fuit. q̄ se agri cultione oblectabant.
Dea quidē sentētia haud scio an vlla beatior esse possit: neq̄
solū officio. qz hoīm generi vniuerso cultura agrorū est saluta-
ris. sed z delectatōe q̄ dicit. z saturitate copia q̄ oīm rerū que
ad victū hoīm ad cultū etiam deorū p̄tinent. Et qm̄ hęc q̄daz
desiderāt. in grām euz voluptate redeamus. Semp em̄ boni
assidui q̄ dñi referta cella vinaria olearia z penuria est. villa
q̄ tota locuples est. abūdat porco: hęc: agno: gallina: lacte:
caseo: melle. Jam hortum ipsi agricolę: succidiam alteraz ap-
pellant. Tum conditiora facit hęc etiam supernacantis ope-
ris aucupii atqz venatio. Quid de pratorū viriditate. aut or-
borū ordinibz. aut vinearū oliuetorū ve specie dicā. breui ex-
pediam. Agro bene culto nil potest esse nec vsu vberius. nec
specie ornatus ad quē fruendū modo nō retardat. verum eti-
am inuitat atqz allecat senectus. Ubi ei potest illa etas eque
calescere. vel apricatōe melius. vel igni vel vicissim vmbis a-
quis ve refrigerari salubrius. Habeant igit̄ alij sibi arma. sibi
equos. sibi hastas. sibi clauā z pilam. sibi venatiōes z curę

fus Nobis senib; ex lusionib; multis talos relinquāt z tesse
ras. Id ipm vtz libebit. qm̄ sine his brā esse senectus potest.
Multas ad res puiles xenophontis libri sunt. q̄s legite q̄so
studiose vt facitis Quaz copiose ab eo agricultura laudat i eo
libro. q̄ est de tuēda re familiari. q̄ economic⁹ inscribit. Atqz
vt intelligatis nihil ei tā regale videri q̄ studium agri. colēdi.
Socrates in illo libro loq̄tur cū Critobalo. Lyrū minorē re
gē psariū p̄stantē ingenio atqz imperij gloria. Lus Lysander
Lacedemonius vir summe p̄tutis venisset ad eū Sardis ei
qz dona a socijs attulisset. z ceteris in rebo comē erga Lisan
dru atqz humanū fuisse z ei quendā cōseptū agrum diligēter
cōsitum ostēdisse Lū aut admiraretur Lysander. z procerita
tes arborū z directos in quicuncē ordies. z humū subactam
atqz purā. z suauitatē odorū qui efflarētur e floribus. tum eū
dixisse. Mirari senō mō diligentia. sed etiā sollertia ei⁹ a quo
exissent illa dimēsa z descripta: z ei Lyrū dixisse Atqui ego ista
sum dimensus. mei sunt ordies. mea descriptio Multę etiam
istaz arboz mea manu sunt satę Tum Lysandoz intuentē ei⁹
purpurā. z nitore corporis ornatūqz persicū multo auro mul
tisqz gemis dixisse. Recte vero te Lyrē brām ferūt. qm̄ virtuti
tue fortuna cōiuncta est. Hac igitur fortuna frui licet senibus
nec etas impedit quo min⁹ z ceteraz rez in p̄mis agri colēdi
studia teneam⁹ vsqz ad vltimū tps senectutis. **De q̄dē Vale
riū Coruinū accepim⁹ ad centesimū annū vitā p̄durisse** Lus
em̄ eēt exacta tā etate in agris eosqz coleret cui⁹ inter p̄mum z
sextū cōsulatū sex z quadraginta anni interfuerūt. Itaqz q̄stuz
spaciū etatis maioris nr̄i ad senectutis initiū eē voluerūt tan
tus illi cursus honoz fuit. Atqz ei⁹ extrema etas in hoc beati
or q̄ media. q̄ auctoritatis plus habebat. laboris vero min⁹
Apex autē senectutis ē auctoritas q̄ta fuit in. **L. Cecilio me⁹**

tello. quāta in Atrilio Catellino. in quē illud dogiā vnicū
 plurimē cōsentiūt gētes. ppli p̄mariū fuisse viz. notū est eius
 carnē incisum in sepulchro. Jure igit̄ grauis. cui⁹ de laudib⁹
 omnium esset fama consentiens. Quē virum. P. Crassum
 nuper pontificem maximum. quem postea. B. Lepidum eo
 dem sacerdotio p̄ditū vidimus. Quid de paulo aut Aphri/
 tano loquar. aut iam ante de maximo. quorum non in senten/
 tia solum sed etiam in nutu residebat auctoritas. Habet sene/
 ctus honorata p̄sertim. tantam auctoritatem vt ea pluris sit
 quaz omnes adolescentiē voluptates. Sed in omni oratione
 mementote eam melaudare senectutem. quē fundamentia a/
 dolescentiē constituta sit. Ex quo id efficitur quod ego magno
 cum assensu omnium dixi. miseram esse senectutem quē se ora/
 tione defenderet. Non cani non rugz repente auctoritatem af/
 ferre possunt. Sed honeste acta superior etas fructus aucto/
 ritatis capit extremos. Hęc enim ipsa sunt honorabilia. quę
 videntur leuia atq; communia salutari: appeti: decedi: assur/
 gi: deduci: reduci: consuli: quę z apud nos z in alijs ciuitatis/
 bus: vt quęq; optime morata sunt ita diligentissime obseruā/
 tur. Lylandrum Lacedemonium cuius modo mentionem
 fecidicere aiunt solitum lacedemone esse honestissimum do/
 micilium senectutis. Nusquaz enim tantum tribuitur etas/
 ti: nusquaz est senectus honoratio: Quin etiam memoriē pro/
 ditum est. cum Athenis ludius quidam in theatruz grandis
 natu venisset in magno consessu locum ei a suis ciuib⁹ nus/
 quaz datum. Cum autem ad Lacedemonios accessisset. qui
 quū legati essent in loco certo considerant. consurrexisse om/
 nes illi dicuntur. z senem illum sessum recepisse. Quibus
 quū a cuncto consessu plausus esset multiplex: datus dixisse
 ex ijs quendam Athenienses scire quę recta essent. sed facez

re nolle. **V**ltra in nostro collegio p̄clara. Sed de hoc agim⁹
in p̄mis q̄ vt q̄sqz etate antecellit. ita sententię p̄ncipatum tene
at. Neqz em̄ solū honore antecedentibz: sed ijs etiā qui cū im
perio sunt maiores natu añponunt. Quę sunt igitur volupta
tes corporū cū auctoritatis p̄mijs cōparāde: q̄bus q̄ splendi
de vsi sunt. ij mihi vident fabulā etatis peregisse. nec tanq̄ in
exercitati histriones in extremo actu corruisse. At sunt morosi
et anxij ⁊ iracūdi. ⁊ difficiles senes: si q̄rimus etiā auari sed
hec morū vitia sunt. nō senectutis. At morositas tamē ⁊ ea vi
tia q̄ dixi habēt aliqd̄ excusationis. nō illius q̄dem iuste. sed q̄
probari posse videatur. Contēni se putant despici illud. p̄re
rea in fragili corpe odiosa oīs offensio est. Quę m̄ oīa dulciora
sūt ⁊ bonis moribz ⁊ artibz. Idqz tum in via. tū in scena itel
ligi p̄t ex his tribz q̄ in adelphis sunt. Quāta in altero duritas
in altero comitas. Sic se res h̄nt: vt em̄ nō oē vinū sic nō oīs
etas vetustate coacescit. Seueritatē in senectute. p̄bo. ⁊ eā si
cut alia modicā acerbitatē nullo mō. Auaricia p̄o senil̄ q̄d sibi
velit nō itelligo. P̄t em̄ h̄c q̄s eē absurdi⁹ q̄s q̄ min⁹ vigrestat.
eo pl⁹ viatici q̄rere. Quarta restat causa q̄ maxime angere atz
solllicitā h̄: ē nrām etatē videt̄ appropinq̄tio mortis. Quę certe
a senectute nō p̄t lōge abeē. **M**iserę senē q̄ mortē cōtēnendas
esse in tā lōga etate nō viderit. q̄ aut plane negligēda ē si oīno
extinguit aīm. aut etiā appetēda si aliquo eū deducit. vbi sit fu
turus etern⁹. Atq̄ terciū certe nihil inueiri p̄t. Quid igit̄ time
Si aut nō miser post mortē. aut brūis etiā futur⁹ suz: q̄s q̄s
est tā stult⁹. q̄suis sit adolescēs. cui sit exploratū se ad vesperū
esse victur⁹. Quinetiā etas illa multo plures q̄s nrā mortis ca
sus habet ꝛ acili⁹ in morbos incidūt adolescētes. graui⁹ egro
tāt tristi⁹ curant̄. Itaqz pauci veniūt ad senectutē. q̄d non ira
acciderit si meli⁹ ⁊ prudēti⁹ viueret. **B**ēs em̄ rō ⁊ p̄siliū in se

13
nibus ē. qui si nulli fuissent. nullę oīno ciuitates fuissent. Sed
redeo ad mortē impendentē. Qd̄ illud est crimē senectutis. cū
illud videatis cuz adolescētia esse cōmune. Sēsi ego tum in
optimo filio meo. tum in expectatis ad amplissimā dignitatē
frībūs Scipio. oī etati mortē eē cōmunē. At sperat adolescēs
diu se victurū. qd̄ sperare idem senex nō potest. Insipienter spe
rat. Quid em̄ stultius q̄ incerta p̄ certis habere ac falsa p̄ ve
ris. Senex nequid speret habet quidē. At ē eo melior cōditōe
q̄ adolescēs. cū id qd̄ sperat hic ille assecut⁹ est. hic vult diu vi
uere. ille diu vixit. Quāq̄ odij boni quid est in hoīs vita diu.
Da em̄ sup̄mū tps expectemus Thartesionū regis etatē. Fu
it ei: vt scriptū h̄ video Archantoni⁹ quidā gadib⁹. qui octogin
ta annos regnauit. centū z viginti vixit. Sed mihi ne diutur
nū quidē quicq̄ videtur in quo ē aliquid extremū. cuz em̄ id
aduenerit tūc illud qd̄ p̄terijt effluxit. tantū remanet quidē qd̄
virtute z recte factis sis cōsecut⁹. Horę quidē cēdūt z dies et
menses z anni. nec p̄ teritū tps vnq̄ reuertit. nec quid sequat̄
sciri potest. Qd̄ cuiq̄ tps ad videndū datur. eo debet cōten
tus esse. Neq̄ em̄ histrioni vt placeat pagēda est fabula. solū
modo in quocūq̄ fuerit actu p̄betur. Nec sapienti vsq̄ plau
dite viuendū. Breue em̄ tps etatis satis lōgum ad bene hone
stę viuendū. Sin p̄cesseris lōgius nō magis dolendū est q̄
agriculę dolēt p̄terita verni tps suauitate. etate autumnūq̄
uisse. Ver em̄ tanq̄ adolescētī ā significat. ostēditq̄ fruct⁹ fu
turos. Reliqua tpa demetēdis fructib⁹ aut p̄cipiēdis accom
modata sunt. fruct⁹ at̄ senectutis ē vt sepe dixi in partoz bono
rū memoria z copia. Quā q̄ fm naturā sūt. sunt habēda in
bonis. Quid est aut̄ tam scdm naturā q̄ semib⁹ emori qd̄ idēz
cōtingit adolescētib⁹ aduersante z repugnante natura. Itaq̄
adolescentes mori sic mihi videtur: vt aq̄ multitudine vis

flamme opprimitur. Senex autē sic vt sua sponte nulla adhibi
ta vi cōsumptus ignis extinguit. Et quasi poma ex arboribz
si cruda sunt vi auellūtur. si matura z cocta decidūt. Sic vi
tam adoleſcētibz vis aufert. senibz maturitas. Quę mihi qui
dem tam iucūda est: vt quo ppius ad mortē accedā quasi ter
ram videar videre aliquādoq; in portū ex lōga nauigatiōe eē
uenturus Senectutis autē nullus certus est terminus. recte
q; in ea viuatur quoad munus officij exēq; z tueri possis. z tū
mortē cōtemnere. Ex quo fit vt animosior etiā am senectus sit
q̄ adolescentia z fortior. Hoc est illud qđ Pūstrato tyranno
a Solone respōsum est. quū illi q̄renti q̄ tandē sp̄fretus sibi
tam audacter obsisteret Respondisse dicit senectē Sed vinē
di est finis optimus. cū integra mente ceterisq; senibz op^o ip
sa suum eadē quę coaugmētāuit natura dissoluit: vt nauē: vt
edificiū idem destruit facillime q̄ cōstruxit Sic hoīem eadem
optime q̄ cōglutināuit natura dissoluit. Nā oīs cōglutinatio
recens egre inueterata facile diuellit Ita fit vt illud breue vi
tę reliquū nec auide appetendū senibz nec sine causa deserēdus
sit. vetatq; Pythagoras iniussu impatoris. id est dei de presi
dio z statione vitę decedere Solonis qđem sapiētis elogiū ē
per se negat velle suā mortē dolore amicoꝝ lamētisq; vacare
Vult se charū credo suis eē Sed haud scio in meli^o Ennius
Nemo me lachrymis decoret. neq; funera fletu facit nō eē lu
gendā mortē censet. quā immortalitas cōsequat. Jā sensus mo
riendi si aliq; esse pōt is ad exigū tempus durat p̄sertim senī
post mortē quidē sensus. aut optādus. aut nullus est S; hoc
meditatū ab adoleſcētia debet esse mortem vt negligamus. si
ne qua meditatiōe tranquillo esse aīo nemo potest. moriendū
em̄ certe est. z id incertū an eo ipso die. Mortē igit oībz hon
ris impendentē timēs q̄s trāquillo possit aīo p̄sistere. De qua

non ita longa disputatio e opus e e videtur qui recordar no solu
 L. Brutū. qui in liberanda patria est interfectus. No duos
 decios. qui ad voluntaria mortem cursum equoz incitauerunt.
 Non. D. Regulum q ad suppliciu est pfectus: vt fides hosti
 datam cōseruaret. No duos scipiones q iter pgnis vel corpo
 ribus suis obstruere voluerūt. nō auū tuū L. Paulū q morte
 sua luit college in cannensi igno mia temeritatem. Non. D.
 marcellum cuius interitum ne crudelissimus quidem hostis
 honore sepulture carere passus est. Sed legiones quidem no
 stras quod scripsi in originibus in eum locum spe profectas
 alacri animo: z erecto. vnde nunq se redituras arbitrarentur.
 Quod igitur adolēcentes z ij quidem non solū indocti sed e
 tiam rustici contemnunt: id docti senes extimescent Omnino
 vt mihi quidem videtur. studiozū oim satietas vitę sa cit sati
 etatem. Sunt puericie certa studia. Nam igitur ea desiderāt
 adolēcentes. Sunt z iuuentis adolēcentię. num ea iam con
 stans requirit etas quę dicit media. Sunt etiā eius etatis ne
 ea quidem in senectute q̄runtur. Sunt autē extrema quędam
 studia senectutis Ergo vt superiorum etatum studia occidūt
 etiam senectutis Quod quū euenit. satietas vitę tempus ma
 turum mortis affert. Equidem non video cur quid ipse senti
 am de morte non audeam dicere vobis quod eo melius cer
 nere mihi videoz: q̄ ab eo propius absūm. Ego vestros pa
 tres. P. Scipio tuq. L. Leli viros clarissios mihiq̄ amicit
 l mos viuere arbitroz. z ea quidem vita quę est sol. vita nume
 randa. Nam dum sumus in his inclusi compagibus corpo
 ris munere quodam necessitatis z graui opere perfungimur.
 Est enim animus celestis ex altissimo domicilio depressus et
 quasi demersus in terram. Locum diuine nature eternita
 ti que contrarium. Sed credo deos immortales sparsisse

animos in corpora humana: vt eēt q̄ terras tuerent. Quicq̄ ce-
lestiū ordinē cōtēplantes imitarētur eū vitē mō atq̄ cōstātia.
Nec me solū rō ac disputatio impulit vt ita credere. sed nobi-
litas etiā summōꝝ philofophōꝝ ⁊ auctoritas. Audiebā Py-
thagorā pythagoricōꝝ incolas p̄ne nrōs q̄ eēt itali philo-
sophi quondā noiati. nunq̄ dubitasse quin ex vniuersa mēte
diuina deliberatos aīos haberemus. Demōstrabat mibi p̄te-
rea qđ Socrates sup̄ me vitē die de immortalitate aīōꝝ dis-
seruisset. Is qui esset sapiētissimus oraculo Apollinis iudica-
tus. Quid multa: sic mibi psuasi. sic sentio. cū tanta celeritas
animorū sit: tanta memoria p̄teritorū. futuroꝝ prudētia. tot
artes. tāte sciētie: tot inuēta nō posse eā naturā q̄ res eas conti-
neat esse mortale. Lūq̄ anim⁹ semp agitur. nec p̄ncipiū mor⁹
habeat. qz ipse se mouet. nec finē qđem habitur⁹ esse mor⁹. qui
nunq̄ se ipse sit relictur⁹. ⁊ cū simple ⁊ animi natura esset. neq̄
haberet in se qđcūq̄ admixtū dispar sui atq̄ dissimile. non posse
eū diuidi. Quod si nō possit. non posse interire. Magnōq̄ eē
argumēto hoīes scire pleraq̄ aīq̄ nati sint. qđ iā pueri cū ar-
tes difficiles discant: ita celeriter innumerabiles arripiāt: vt
eas nō tum p̄mum accipe videant. sed reminisci ⁊ recordari.
Hec Platonis sunt fere. Apud Xenophontē aut moriēs Ly-
rus maior hec dicit. Nolite arbitrari mibi charissimi filij. me
cū a vobis discessero. nusquam aut nullū fore: nec em̄ dū eram
vobiscū aīm meū videbatis. s; cū eēm in hoc corpe ex ijs rebz
quas gerēbā itelligebatis. eundē igit eē creditorē. etiā si nullū
videbitis. Nec p̄bo clarōꝝ viroꝝ post mortē honores p̄-
manerēt. si nihil eoz ipoz aīni efficerēt qđ diuti⁹ memoriā sui
tenerem. Vbi nūq̄ qđē psuaderi potuit aīos dū in corpibz
eēt mortalibz viuere cū exissent ex ijs emori. nec p̄o tū aīm eē
insipientē cū insipienti corpe euasisset. S; cū oī admixtiōe eoz.

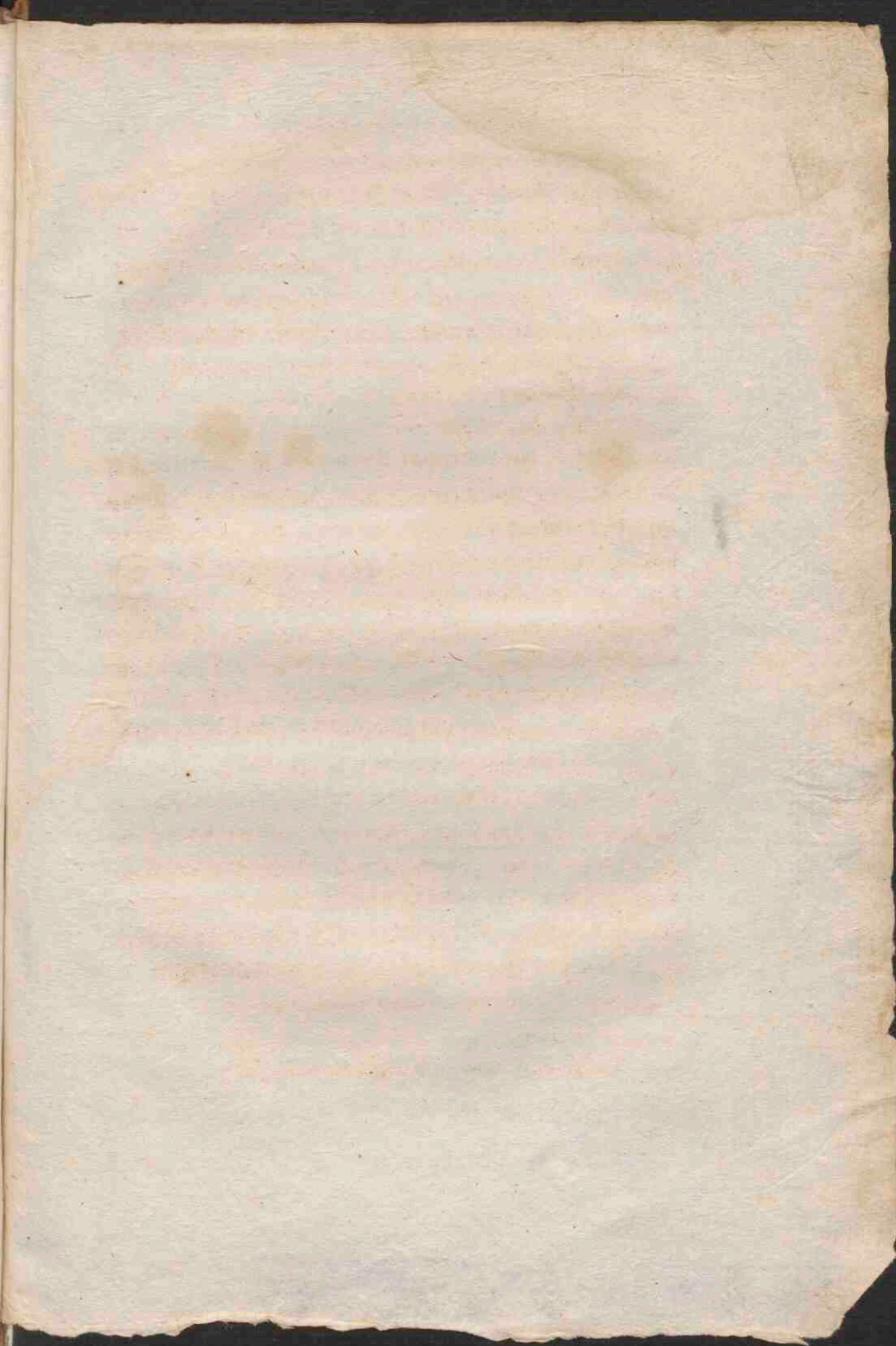
poris liberatus purus et integer esse cepisset. tum esse sapientem.
 Atque etiam cum hominis natura morte dissoluitur ceterarum rerum prospici
 cum est quo queque discedat. Absit enim omnia vni orta sunt. animus
 autem solus nec cum adest. nec cum discedit apparet. Jam hoc videtis ni
 hil morti esse tanta sile quod somnum. Atque dormientium animi maxime de
 clarat diuinitatem suam. multa enim cum remissi et liberi sunt futu
 ra prospiciunt. Ex quo intelligitur quales futuri sint. cum se plane cor
 poris vinculis relaxauerint. Quare si hec ita sunt. sic me colite
 ut deum. Sin vna interiturus est animus cum corpore. vos tamen deos ve
 rentes quod habet omnem puritatem tuentur et regunt. memoriam nri
 pie inuolanteque seruabitis. Ex quibus hanc moriens. Nos si pla
 cet nra videam. Nemo vnquam mihi Scipio psuadebit. aut pa
 tre tuum. Paulum. aut duos auos Paulum et Africanum. aut Af
 ricanum fratrem. aut patruum. aut multos prestantes viros quos enu
 rare necesse non est. tanta esse conatos que ad posteritatis memoriam
 pertineret. nisi animo cerneret posteritatem ad se pertinere posse. An
 censes ut de me ipso aliquid more senum gloriar me tantos labores
 diurnos nocturnosque suscepturum fuisse. si istud finibus gloriar me
 am quibus vitam esse terminatur. Nonne melius multo fuisset ocio
 sam gratiam et quietam sine villo labore aut intentione traducere. Sz
 nescio quomodo animus erigens se posteritatem se ipse prospiciebat. quasi cum
 excessisset e vitam denique victurus esset. Quod quidem nisi ita se ha
 beret ut animi immortales essent. haud optimi cuiusque animus maxi
 me ad immortalitatem gloriar niteret. Quidem quod sapientissimum quodque
 equissimo animo moriens. stultissimum iniquissimo nonne vobis videtur
 animus is qui propter cernat et longius videre se ad meliora proficisci. ille
 autem cuius obtusior sit acies non videre. Et quod afferor studio pa
 tres nros quos colui et dilexi videndi. Neque eos pro solum conuenire
 habeo. quos ipse cognouit. sed illos etiam de quibus audiui et legi et ipse
 scripsi. Quo quod me proficiscentem haud sane quos facile retraxerit

nec tanq̄ pilā retorserit. qđ si qđ de^o mihi largiat̄ vt ex hoc e^o
tate repuerasē. ⁊ in cunis: vagiā valde recusē. nec hō velim
quasi decurso spacio a calce ad carcerē reuocari. Quid em̄ h^z
vita cōmodi: qđ nō poti^o laboris. sed habeat sane. h^z certe tū
aut satietatē. aut modestiā. nō lib^z em̄ mihi deplorare vitā qđ
multiz ij docti sepe fecerūt. Nec me vixisse penitet. qm̄ ita vixi
vt frustra me natū nō existimē. Et ex vita ista discedo tanq̄ ex
hospitio. nō tāq̄ ex domo. ⁊ morādī em̄ natura diuersorū no
bis nō habitādī dedit. Q̄ p̄claz die cū in illō aīoz ꝑciliū cetū
qz pficiscar ⁊ cū ex hac turba ⁊ collaūione discedā. pficiscar ei
nō ad eos solū viros de q̄bz aī dixi. sed etiā ad Latonē meū q̄
nemo vir melior nat^o ē nemo p̄stātor. cui^o a me corp^o crema
tū ē. qđ ꝑtra decuit ab illo meū Anim^o hō nō me deserēs. s^z re
spectās ī ea p̄fō loca discessit. q̄ mihi īpe cernebat eē veniēdū
Quē ego meū casum fortiter ferre visus suz. nō qđ qđ aīo ferrē
sed me īpe ꝑsolabar existians nō lōgiquū iter nos digressuz ⁊
discessum fore. His mihi rebz Scipio id ei te cū Lelio admi
rari dixisti leuis ē senect^o. nec solū nō molesta. sed etiā iucūda.
Qđ si in B̄erro. qđ aīos hoīm īmortales eē credā. libēter erro.
nec mihi hūc errorē qđ delector dū viuo extorq̄ri volo. sin mor
tu^o vt qđā minuti phi cēsēt nihil sentiā. nō vereor ne hunc er
rorē meū mortui philosophi irrideāt qđ si nō sum^o īmortales
futuri. tū extigui hoī suo tpe optabile ē. Nā h^z natura vt alia
rū oīm rez. sic viuēdi modū Senect^o at ꝑactio etatis ē tāq̄ fa
bulę cui^o defatigatōem fugere debem^o ꝑfertī adiūcta satietate.
Hęc habui de senectute qđ dicerē. ad q̄s vtinā pueniatis: vt
ea que ex me audistis re expti ꝑobare possitis.

C. L. Ciceronis de senectute hic finit liber.

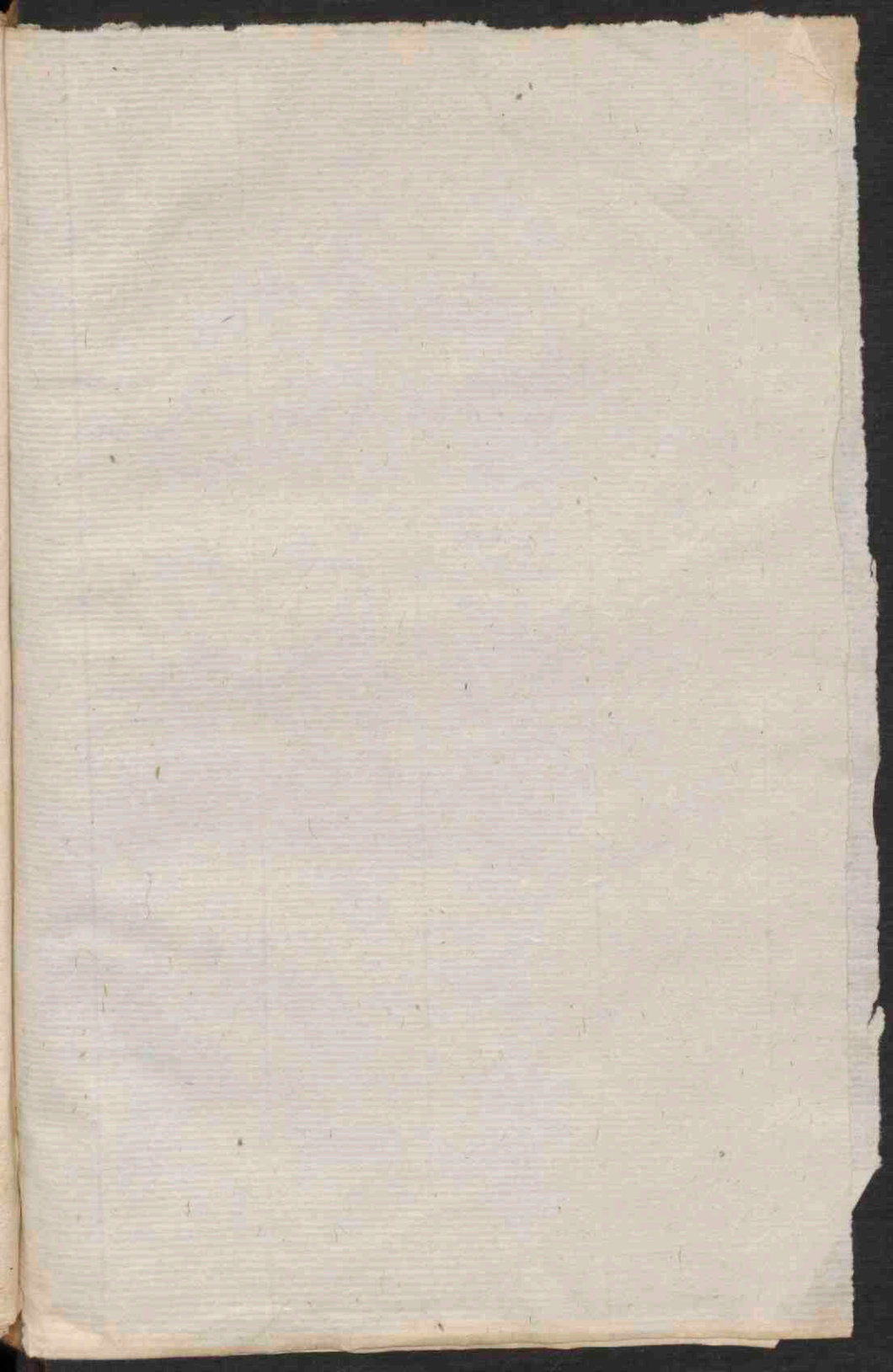

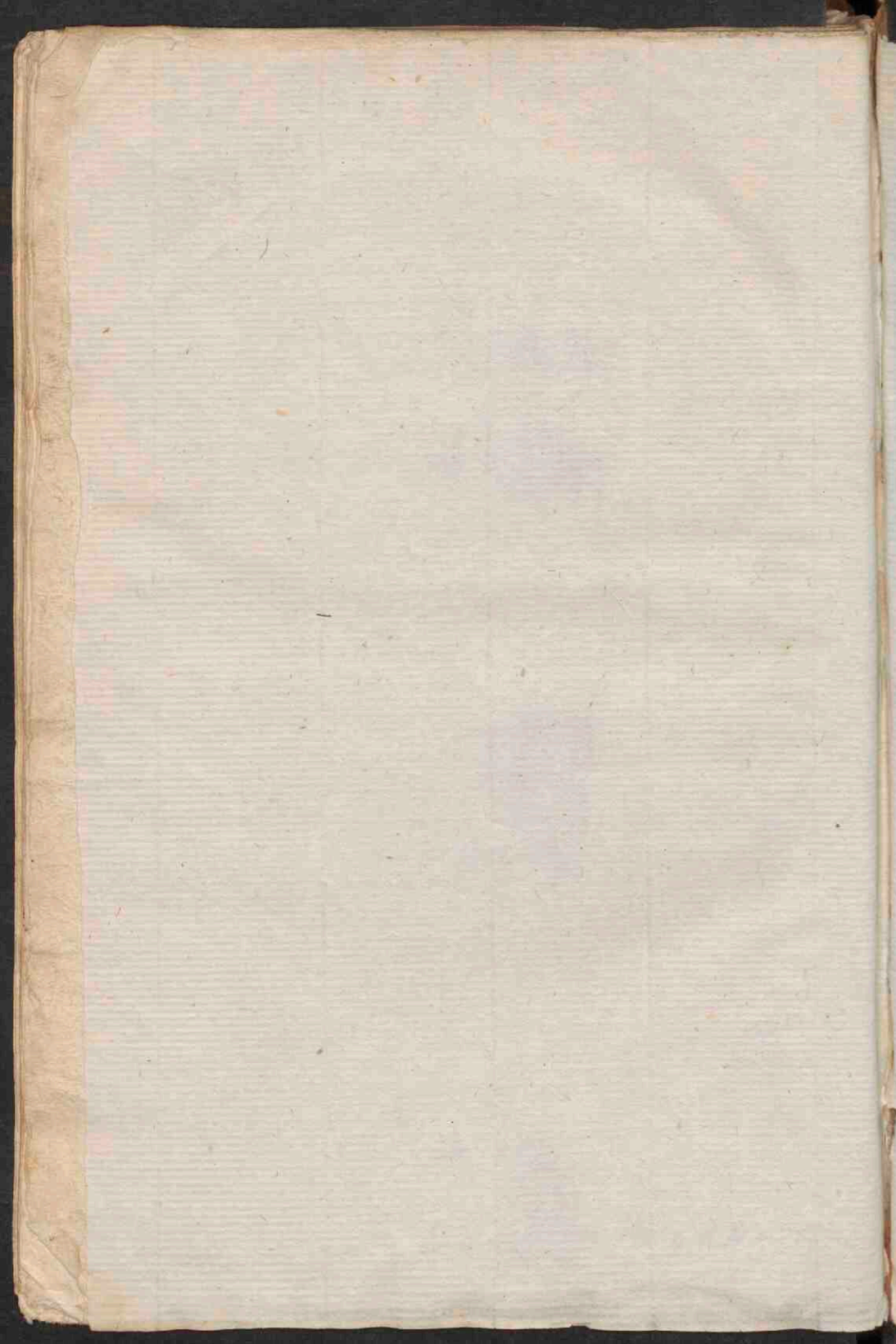

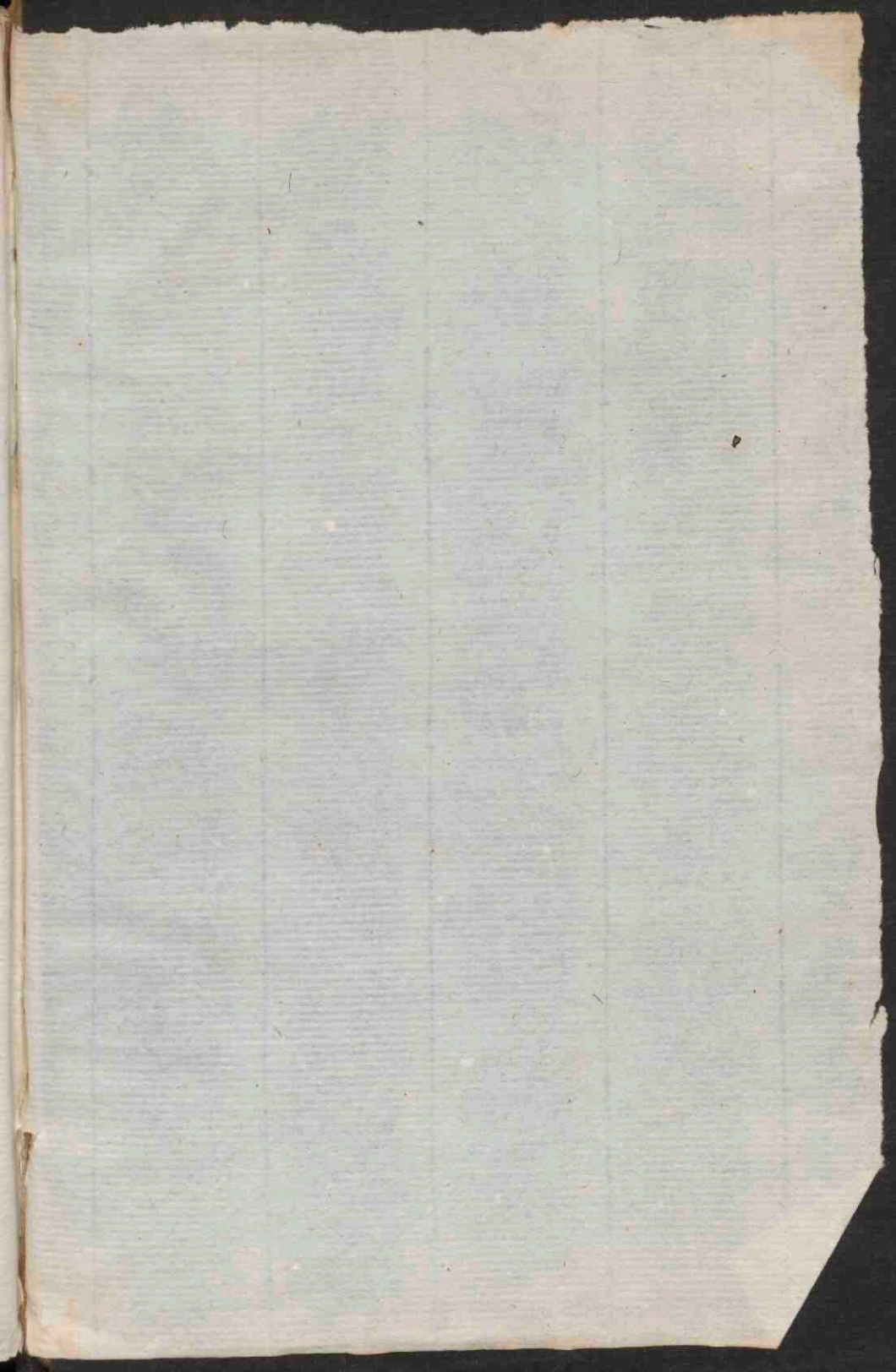
6620-26.

6620-6626

